

Kort thematisch ambtsbericht Tunesië

Datum December 2021

Colofon

Plaats	Den Haag
Opgesteld door	Afdeling Ambtsberichten (DAF/AB)

Inhoudsopgave

Colofon	2	
Inhoudsopgave	3	
Inleiding	4	
1	Politieke ontwikkelingen en veiligheidssituatie	5
1.1	Politieke ontwikkelingen	5
1.1.1	Grootschalige demonstraties	5
1.1.2	Reactie van president Kais Saied	6
1.1.3	Politieke ontwikkelingen sinds 25 juli 2021	7
1.2	Veiligheidssituatie.....	9
1.2.1	Algemeen	9
1.2.2	Willekeurig, systematisch of gericht geweld en strafrechtelijke vervolging	10
2	Mensenrechten	11
2.1	Algemeen	11
2.1.1	Bescherming van de autoriteiten	12
2.1.2	Strafvervolging van parlementsleden	12
2.1.3	Discriminatie, intimidatie en bewegingsvrijheid van politici	14
2.1.4	Arrestaties van politieke tegenstanders	15
2.1.5	Mogelijkheden om vrijelijk te rapporteren	16
2.1.6	Arrestaties van journalisten	17
2.1.7	Intimidatie van activisten en kritische burgers.....	18
2.1.8	Vrijheid van godsdienst	18
2.1.9	Vrijheid van vereniging	19
2.1.10	Positie van LHBTI	19
2.1.11	De S17-maatregel	20
2.2	(Naleving) verdragen en toegang tot rechtsmiddelen	20
2.2.1	Internationale verdragen	20
2.2.2	Naleving internationale verdragen	20
2.2.3	Onafhankelijkheid rechterlijke macht	21
3	Bijlagen	23
3.1	Geraadpleegde bronnen	23
3.2	Lijst van gebruikte afkortingen	28

Inleiding

Dit kort thematisch ambtsbericht beschrijft de politieke ontwikkelingen, de veiligheidssituatie en de ontwikkelingen met betrekking tot de mensenrechten in Tunesië vanaf 25 juli 2021, voor zover deze van belang zijn voor de beoordeling van asiolverzoeken van personen die afkomstig zijn uit dit land en voor de besluitvorming over de terugkeer van Tunesische asielzoekers naar Tunesië. Het ambtsbericht is opgesteld aan de hand van de vragen in de *Terms of Reference* (ToR) van het ministerie van Justitie en Veiligheid. Deze ToR is vastgesteld op 16 november 2021. De ToR is tezamen met het ambtsbericht gepubliceerd op de website van de rijksoverheid.

De verslagperiode beslaat de periode van 25 juli 2021 tot en met november 2021. Relevante ontwikkelingen zijn tot aan de publicatiedatum meegenomen. Dit ambtsbericht betreft een feitelijke, neutrale en objectieve weergave van de bevindingen gedurende de onderzochte periode en biedt geen beleidsaanbevelingen.

Het ambtsbericht is gebaseerd op informatie van zowel openbare als vertrouwelijke bronnen. Bij de opstelling is gebruik gemaakt van informatie van verschillende internationale organisaties, niet-gouvernementele organisaties (ngo's) alsmede van berichtgeving in de media. De informatie in dit ambtsbericht berust op meerdere bronnen, tenzij anders vermeld of in het geval van onbetwiste feiten. De geraadpleegde openbare bronnen zijn opgenomen in de bijlagen. Daarnaast liggen vertrouwelijke rapportages van Nederlandse vertegenwoordigingen in het buitenland aan dit ambtsbericht ten grondslag.

In hoofdstuk één worden de politieke ontwikkelingen en de ontwikkelingen in de veiligheidssituatie uiteengezet.

Hoofdstuk twee beschrijft de situatie met betrekking tot de mensenrechten.

1 Politieke ontwikkelingen en veiligheidssituatie

1.1 Politieke ontwikkelingen

1.1.1 Grootschalige demonstraties

Op 25 juli 2021, de 64ste verjaardag van de Republiek Tunesië, braken in verschillende Tunesische steden grootschalige demonstraties uit gericht tegen de politieke machthebbers. De betogingen maakten deel uit van een demonstratiegolf die in januari 2021 was begonnen en waarin veelal jonge Tunesiërs de straat op gingen om hun onvrede te uiten over het gebrek aan vooruitgang sinds de Jasmijnrevolutie van 2011. Deze revolutie had weliswaar geleid tot de afzetting van de autocratische regerende president Zine El Abidine Ben Ali, maar bracht niet de sociaaleconomische vooruitgang waar veel Tunesiërs op gehoopt hadden. Na de revolutie was de Tunesische economie juist verder in het slop geraakt.¹ In de jaren na de revolutie leidde een voortdurende impasse tussen verschillende politieke partijen tot een snelle opeenvolging van presidenten en regeringen. Hierdoor werden problemen zoals de economische achteruitgang en toenemende staatsschuld, armoede, werkloosheid en corruptie, niet aangepakt.² De huidige president Kais Saied is de vijfde president sinds de revolutie en in die periode zijn er acht premiers geweest.

Het ongenoegen onder de Tunesische bevolking werd nog verder aangewakkerd door de falende aanpak van de coronapandemie door de regering onder leiding van premier Hichem Mechichi. De pandemie zorgde voor een ongekende gezondheidscrisis voor Tunesië, dat kon bogen op een goed ontwikkelde medische sector.³

De onvrede van de demonstranten richtte zich met name tegen de islamitisch-democratische *Ennahda Beweging*⁴ (hierna: Ennahda), de grootste regeringspartij en de grootste partij in het parlement (met 52 van de 217 zetels⁵). Ennahda had na de Jasmijnrevolutie weliswaar de eerste parlementsverkiezingen gewonnen, maar daarna aan populariteit ingeboet. Een groot deel van de bevolking zag Ennahda, als invloedrijkste politieke partij, tevens als voornaamste verantwoordelijke voor de sociaaleconomische stagnatie en het voortduren van corrupte politieke praktijken.⁶ Op 25 juli 2021 vielen demonstranten verschillende partijkantoren van Ennahda aan, plunderden die soms of staken ze in brand.⁷

¹ Al Jazeera, *Analysis: How Tunisia reached financial meltdown*, 24 oktober 2021; Carnegie Endowment for International Peace, *Tunisia facing increasing poverty and regional inequalities*, 26 oktober 2021; Economist Intelligence (EIU), *Failures of 2011 revolution fuel instability in Tunisia*, 22 februari 2021.

² Carnegie Endowment for International Peace, *After ten years of progress, how far has Tunisia really come?*, 14 januari 2021; European Council on Foreign Relations, *Caught in transition: Tunisia's protests and the threat of repression*, 23 februari 2021; Vertrouwelijke bron 15 maart 2021; Vertrouwelijke bron, 30 maart 2021.

³ Middle East Institute, *Why many Tunisians are celebrating president Saied's decision*, 26 juli 2021; Deutsche Welle, *Tunisia's COVID-19 surge spells disaster in more ways than one*, 24 juli 2021; Financial Times, *Delta variant deepens crisis for Tunisia's fragile economy*, 22 juli 2021.

⁴ Alternatieve schrijfwijze: Al Nahdah.

⁵ International Foundation for Electoral Systems (IFES), *Elections Guide: Tunisia Parliament 2019*, www.electionguide.org, geraadpleegd op 21 november 2021.

⁶ NRC, *Tunesië zinkt na machtsgreep alleen maar dieper in crisis*, 27 juli 2021; Reuters, *Tunisian democracy in turmoil after president sacks government*, 27 juli 2021.

⁷ SWI Swissinfo.net, *Protests across Tunisia target Ennahda party over political crisis*, 25 juli 2021; Al Arabiya English, *Leading Ennahda figure attacks Al Arabiya, Al Hadath over Tunisia protest coverage*, 26 juli 2021.

1.1.2 *Reactie van president Kais Saied*

President Kais Saied was in 2019 als niet-partijgebonden relatieve politieke buitenstaander verkozen op basis van een programma van anti-corruptie en bestuurlijke vernieuwing.⁸ Hij reageerde in de avonduren van 25 juli 2021 op de demonstraties met een toespraak op de nationale televisie. Saied kondigde verregaande maatregelen aan: op basis van artikel 80 van de Grondwet⁹ stelde hij het parlement voor dertig dagen buiten werking. Hij ontsloeg minister-president Hichem Mechichi en zijn regering en hij nam persoonlijk de uitvoerende taken van de regering op zich. Ook hief Saied de onschendbaarheid van parlementsleden op. Feitelijk trok de president op 25 juli 2021 zowel de wetgevende als uitvoerende macht naar zich toe.¹⁰ Zijn machtsgreep werd zowel gesteund door de politie, die tijdens de dictatuur een bepalende rol had, als het leger, dat sinds de revolutie meer invloed had verworven. Saied vergezelde de machtstoe-eigening van een waarschuwing aan zijn tegenstanders dat eventueel geweld met geweld zou worden beantwoord.¹¹ De politie, met op de achtergrond het leger, ontzegde parlementsleden die in de nacht van 25 op 26 juli het parlementsgebouw probeerden te betreden de toegang tot het gebouw.

President Saied karakteriseerde de door hem genomen maatregelen als grondwettelijk en noodzakelijk om de sociaaleconomische en gezondheids-crisissituatie in Tunesië het hoofd te bieden. Met name wenste Saied met zijn maatregelen de in zijn ogen corrupte collusie tussen politici, zakenlieden en ambtenaren te bestrijden. Hij verklaarde de bestrijding van deze corruptie tot zijn hoogste prioriteit.¹² Ook speelde op de achtergrond sinds januari 2021 een slepend conflict tussen president Saied en het kabinet. Minister-president Mechichi, die net als Saied niet partijgebonden was, kondigde toen een herindeling van zijn kabinet aan. Enkele ministers die bondgenoten van Saied waren, werden daarin vervangen. Saied beschuldigde daarop enkele van de door Mechichi voorgedragen nieuwe ministers van corruptie en weigerde de ministers te beëdigen. Sinds dat moment regeerde het kabinet van Mechichi met een afgeslankte groep ministers.¹³

⁸ Reuters, *Hailing 'new revolution', political outsider Saied elected Tunisia's president*, 14 oktober 2019; Volkskrant, *Analyse: Wil president Tunesië orde op zaken stellen of krijgt het land weer een dictator?*, 27 juli 2021.

⁹ Artikel 80 van de Grondwet geeft de president verregaande bevoegdheden in een situatie van 'imminente dreiging' voor de integriteit, veiligheid of onafhankelijkheid van de Republiek (Al Arabiya News, *What is article 80 and how did Tunisia's president use it to back his decisions?*, 27 juli 2021).

¹⁰ President Saied gaf in zijn toespraak ook aan dat hij persoonlijk de vervolging van parlementsleden zou overzien. Deze maatregel werd echter nooit officieel opgevolgd middels publicatie in de Staatscourant. De andere door Saied aangekondigde maatregelen werden wel in de Staatscourant gepubliceerd (Vertrouwelijke bron, 13 december 2021).

¹¹ Reuters, *Tunisian president ousts government in move critics call a coup*, 26 juli 2021; BBC News, *Tunisia's PM sacked after violent Covid protests*, 26 juli 2021.

¹² Amnesty International, *Tunisia: Human rights must be upheld following suspension of parliament*, 26 juli 2021; Reuters, *Tunisian president ousts government in move critics call a coup*, 26 juli 2021; Human Rights Watch, *Tunisia: President's seizure of powers threatens rights*, 27 juli 2021; Brookings, *Kais Saied's power grab in Tunisia*, 26 juli 2021; Washington Post, *Tunisia's president launched a political crisis. Is it a coup?*, 29 juli 2021; Financial Times, *Tunisian president vows to crack down on corruption*, 29 juli 2021; Middle East Eye, *Tunisia coup: Kais Saied vows to fight 'traitors' and 'mafia' in incendiary speech*, 15 september 2021; Vertrouwelijke bron, 26 juli 2021; Vertrouwelijke bron, 24 november 2021.

¹³ Jeune Afrique, *Tunisie: entre Kais Saïed et Hichem Mechichi, la querelle deviant crise institutionnelle*, 17 februari 2021; Reuters, *Tunisian president's feud with party elites drove him to seize reins of power*, 8 augustus 2021; Middle East Eye, *Cabinet reshuffle deepens rifts in political establishment*, 14 maart 2021, Al Jazeera Centre for Studies, *Tunisia: an overlapping political land constitutional crisis*, 7 maart 2021.

Een meerderheid van het parlement veroordeelde de maatregelen van president Saïed. Deze meerderheid bestond uit zowel politieke partijen met een religieuze grondslag, zoals Ennahda, als seculiere politieke partijen. De politieke tegenstanders van Saïed kenschetsten zijn stappen als een 'staatsgreep'.¹⁴ Het grootste deel van de bevolking steunde daarentegen volgens een op 28 juli 2021 uitgevoerde opiniepeiling de maatregelen van de president.¹⁵

1.1.3 Politieke ontwikkelingen sinds 25 juli 2021

Omdat het grootste deel van de bevolking de maatregelen van president Saïed steunde, leidde diens machtsgreep niet tot grote maatschappelijke onrust of geweldsdaden. In de eerste week na 25 juli 2021 belegde Saïed ontmoetingen met het maatschappelijk middenveld. In communiqués daarover benadrukte hij dat de door hem getroffen maatregelen grondwettelijk waren en dat democratie, rechtsstaat, mensenrechten en andere vrijheden zouden worden gerespecteerd. Ook kondigde Saïed maatregelen aan om de economie op gang te helpen.¹⁶

Saïed liet echter na om binnen de door hemzelf aangegeven termijn van dertig dagen een nieuwe minister-president aan te stellen en om een duidelijk stappenplan voor een terugkeer naar de constitutionele orde vorm te geven.¹⁷ Op 24 augustus 2021, een maand nadat hij het parlement buiten werking had gesteld, kondigde hij aan dat hij die buitenwerkingstelling voor onbepaalde tijd verlengde. Ook verlengde hij de opheffing van de onschendbaarheid van parlementariërs. Deze verlenging van maatregelen voedde de vrees van zijn tegenstanders in het parlement, met de Ennahda Beweging voorop, dat Saïed het land verder in autocratische richting zou doen afglijden.¹⁸

Vanaf september 2021 begon de internationale gemeenschap de druk op te voeren om de president tot een terugkeer naar de constitutionele orde te bewegen. Op 9 en 10 september 2021 vond een ontmoeting plaats tussen Saïed en Josep Borrell, de hoge vertegenwoordiger van de Europese Unie voor Buitenlandse Zaken. Saïed gaf hierbij aan te streven naar de spoedige aanstelling van een minister-president en naar een reorganisatie van bestuurlijke instanties en de totstandkoming van een nieuwe Grondwet. Hoewel Saïed zijn respect voor de scheiding der machten, de rechtstaat en de mensenrechten bevestigde, liet hij weten enige buitenlandse inmenging in deze Tunesische aangelegenheden niet te accepteren.¹⁹

Op 22 september 2021 kondigde president Saïed per presidentieel decreet (nummer 2021-117) aan een deel van de Grondwet buiten werking te stellen en per decreet te gaan regeren. Alleen de preambule en de eerste twee hoofdstukken van de

¹⁴ NRC, *Tunesië zinkt na machtsgreep alleen maar dieper in crisis*, 27 juli 2021; Reuters, *Tunisian president ousts government in move critics call a coup*, 26 juli 2021; Reuters, *Factbox: reactions to Tunisia's democratic crisis*, 26 juli 2021.

¹⁵ La Presse Tunisie, *Sondage Emrhod: 87% des Tunisiens soutiennent Kaies Saïed et approuvent ses décisions*, 28 juli 2021; Volkskrant, *Analyse: Wil president Tunesië orde op zaken stellen of krijgt het land weer een dictator?*, 27 juli 2021; Reuters, *Tunisian democracy in turmoil after president sacks government*, 27 juli 2021.

¹⁶ Reuters, *Tunisian president calls on banks to reduce interest rates*, 31 juli 2021; Vertrouwelijke bron, 30 juli 2021.

¹⁷ Reuters, *Tunisian president says there is 'no turning back'*, 5 augustus 2021; Al Jazeera, *President Saïed: 'Superman' or voice of Tunisia's downtrodden?*, 3 augustus 2021.

¹⁸ Trouw, *Tunesische president Saïed houdt het parlement buitenspel*, 24 augustus 2021; Al Jazeera, *Tunisia's president Kais Saïed extends suspension of parliament*, 24 augustus 2021; Reuters, *Tunisian party concerned at president's extension of emergency powers*, 25 augustus 2021.

¹⁹ Reuters, *Tunisia president rebuffs foreign pressure over political crisis*, 11 september 2021; Arab Weekly, *Tunisian president says country's decisions are not 'subject to negotiation'*, 11 september 2021; Vertrouwelijke bron, 14 september 2021.

Grondwet (waarin de burgerrechten worden genoemd) bleven in werking.²⁰ Kabinetsaanstellingen en de benodigde grondwetswijzigingen, zo liet Saied weten, zouden definitief buiten het parlement om worden doorgevoerd. In de tussentijd bleef het parlement buiten werking en kregen de zittende parlementariërs hun salarissen niet uitgekeerd. De door de president uitgevaardigde decreten zouden voorts achteraf niet aan rechterlijke toetsing onderhevig mogen zijn. Op het verdere verloop van het politieke proces zouden burgers middels referenda invloed kunnen uitoefenen. Hierover gaf Saied echter op dat moment verder geen details.²¹

Veel politieke partijen en civiele organisaties in Tunesië veroordeelden deze nieuwe maatregelen. In het weekend na de aankondiging van Saied vonden demonstraties plaats voor en tegen zijn steeds verdergaande machtstoe-eigening.²²

Op 29 september 2021 benoemde president Saied de partijloze Najla Bouden tot chef van de regering. Op 11 oktober 2021 werd onder haar leiding een nieuwe regering geïnstalleerd. Deze regering bestond enkel uit ministers die niet genoemd werden in verband met corruptieschandalen. Een serieuze nationale dialoog, tijdlijn of stappenplan richting een terugkeer naar de constitutionele orde bleven echter vooralsnog uit.²³

Waar president Saied in de beginfase van zijn machtsgreep nog brede steun van de bevolking en het maatschappelijk middenveld genoot, begon deze na verloop van tijd af te nemen. De sociaaleconomische crisis waarin het land verkeerde, had zich sinds 25 juli immers enkel verdiept en perspectief op tastbare vooruitgang ontbrak.

Hoewel door het afschaffen van formele inspraak via het parlement hun democratische uitingsruimte werd beperkt, zijn er geen aanwijzingen dat in de verslagperiode een verdere inperking van de rechten van politieke partijen plaatsvond. Verschillende politieke partijen spraken zich openlijk uit tegen de maatregelen van Saied. Eind september 2021 kondigden vier politieke partijen de vorming aan van een coalitie om de machtstoe-eigening van de president tegen te gaan.²⁴

In oktober en november 2021 vonden verschillende protesten tegen de maatregelen van president Saied plaats.²⁵ In dezelfde periode vonden wederom ook demonstraties plaats waar de maatregelen van Saied juist werden toegejuicht.²⁶

²⁰ Human Rights Watch, *Joint statement: Tunisia: Unprecedented confiscation of power by the presidency*, 27 september 2021, New York Times, *As Tunisia's president cements one-man rule, opposition grows*, 27 september 2021.

²¹ NRC, *President Tunesië zet alleenheerschappij voort, geen rol voor parlement*, 23 september 2021; Guardian, *Tunisia's president to ignore parts of the constitution and rule by decree*, 22 september 2021; Reuters, *Tunisian president moves to cement one-man rule*, 23 september 2021; Amnesty International, *Tunisia: Carving up the constitution represents a threat to human rights*, 5 oktober 2021; Vertrouwelijke bron, 24 september 2021.

²² Al Jazeera, *Hundreds of Tunisians protest President Saied's 'power grab'*, 26 september 2021; Al Jazeera, *Mass protest as Tunisia political crisis escalates*, 27 september 2021; Reuters, *Tunisians protest against president's power grab as opposition deepens*, 26 september 2021, France24, *Thousands of Tunisians rally against President Saied's growing grip on power*, 26 september 2021.

²³ Reuters, *Tunisian leader names new PM with little experience at crisis moment*, 29 september 2021; Al Jazeera, *Tunisia's president approves new government*, 11 oktober 2021; Vertrouwelijke bron, 25 oktober 2021.

²⁴ Al Jazeera, *Tunisian parties announce coalition to counter President Saied*, 28 september 2021; Deutsche Welle, *Tunisia's opposition stands up to president's power grab*, 29 september 2021; Middle East Eye, *Tunisian parties launch movement against President Kais Saied's power grab*, 28 september 2021.

²⁵ Volkskrant, *Groeiende spanningen in Tunesië om machtsovername Saied: 'We zullen de coup niet accepteren'*, 10 oktober 2021; Reuters, *Tunisian protesters try to march on suspended parliament*, 14 november 2021; MENA, *Anti-Saied protest sees unlikely alliance of leftists and Islamists*, 14 november 2021.

²⁶ Reuters, *Thousands rally for Tunisian president urging change to political system*, 3 oktober 2021; Reuters, *Tunisian president says 1.8 million people protested for him on Sunday*, 5 oktober 2021.

Op 21 oktober 2021 nam het Europees Parlement een resolutie aan waarin zorgen werden geuit over het gebrek aan voortgang van het proces richting een terugkeer naar de constitutionele orde. Ook riep het Europees Parlement op de steun gericht aan Tunesische burgers en het maatschappelijk middenveld te intensiveren.²⁷

De invloedrijke vakbond UGTT riep op 5 december 2021 president Saied op om vervroegde verkiezingen te houden. UGTT had de maatregelen van Saied aanvankelijk gesteund maar gaf nu aan dat een concreet stappenplan richting een herstel van de constitutionele orde te lang uitbleef.²⁸

Tegen de achtergrond van het groeiende verzet tegen zijn maatregelen werd het publieke betoog van president Saied harder. Saied noemde oud-president Moncef Marzouki, die zich kritisch had uitgelaten over zijn machtsgreep, een vijand van Tunesië. Zijn diplomatieke status werd opgeheven en een internationaal arrestatiebevel voor hem werd uitgevaardigd (zie ook paragraaf 2.1.7). Ook riep Saied Europese landen op om geld dat van het Tunesische volk was 'gestolen' en op buitenlandse banken was geplaatst, terug te betalen zodat zij oplossingen voor Tunesië konden bieden.²⁹

Op 13 december 2021 kondigde president Saied een stappenplan aan richting constitutionele hervormingen en nieuwe verkiezingen. Hij gaf aan dat het parlement opgeschort blijft tot 17 december 2022. Op die datum zullen nieuwe verkiezingen plaatsvinden. Saied verklaarde dat er van januari tot maart 2022 burgerconsultaties zullen plaatsvinden. Een – nog in te stellen – comité zal vervolgens de bevindingen van deze consultaties omvormen tot voorstellen voor grondwetswijzigingen. Deze zullen per referendum worden voorgelegd op 25 juli 2022.³⁰

1.2 Veiligheidssituatie

1.2.1 Algemeen

De machtsgreep van president Kais Saied van 25 juli 2021 leidde niet tot grootschalige onrust of gewelddadigheden in Tunesië. Uit de tijdens het onderzoek geraadpleegde bronnen is niet naar voren gekomen dat in deze periode de veiligheidssituatie in het algemeen verslechterde. Er vonden weliswaar verschillende publieke demonstraties tegen de maatregelen van Saied plaats, maar uit het onderzoek is niet gebleken dat het hierbij kwam tot omvangrijke confrontaties tussen demonstranten en ordetroepen of tot grootscheepse arrestaties.³¹

²⁷ European Parliament, *Situation in Tunisia; European Parliament resolution of 21 October 2021 on the situation in Tunisia (2021/2903(RSP))*, 21 oktober 2021.

²⁸ Reuters, *Tunisia's union calls for early elections, says democratic gains are threatened*, 4 december 2021; Al Jazeera, *Tunisia's UGTT union calls for early polls in absence of plan*, 5 december 2021.

²⁹ France24, *Tunisia ex-president poses as Saied's critic-in-chief*, 19 oktober 2021; Reuters, *Tunisia president promises 'dialogue' over political system*, 21 oktober 2021; Financial Times, *Life after Tunisia's coup: 'This is a moment of counter revolution'*, 15 november 2021; Reuters, *Tunisia withdraws diplomatic passport of ex-leader as Western pressure mounts*, 14 oktober 2021; Vertrouwelijke bron, 25 oktober 2021.

³⁰ Reuters, *Tunisia's president says he will call constitutional referendum elections next year*, 14 december 2021; Al Jazeera, *Tunisian president announces constitutional referendum in 2022*, 13 december 2021.

³¹ Vertrouwelijke bron, 24 september 2021.

Wel vond in de plaats Aguerb in november 2021 een demonstrant de dood na het inademen van traangas dat door ordetroepen werd ingezet bij een betoging tegen de heropening van een plaatselijke vuilnisbelt. Demonstranten staken daarna het plaatselijke politiebureau in brand. Het leger werd ingezet om de orde te herstellen.³²

1.2.2 *Willekeurig, systematisch of gericht geweld en strafrechtelijke vervolging*

Het onderzoek heeft geen aanwijzingen opgeleverd dat tijdens de verslagperiode sprake was van een centraal georganiseerde, systematische en politiek gemotiveerde gewelds- of strafvervolgingscampagne.³³

Wel vonden na 25 juli 2021 incidenten plaats waarbij parlementsleden, journalisten en activisten werden geconfronteerd met intimidatie, arrestatie en soms vervolging door militaire rechtbanken (zie paragrafen 2.1.4, 2.1.6 en 2.1.7).

³² Reuters, *Protesters set fire to police station in southern Tunisia*, 9 november 2021; France24, *Tunisian town revolts over trash crisis*, 13 november 2021; Al Jazeera, *Tunisian dies of tear gas inhalation at landfill protest*, 9 november 2021; AL Monitor, *Residents of Tunisian village protest massive toxic landfill*, 19 november 2021.

³³ Vertrouwelijke bron, 24 november 2021.

2 Mensenrechten

2.1 Algemeen

Bij besluit van 22 september 2021 stelde president Kais Saied de Grondwet buiten werking, met uitzondering van de eerste twee hoofdstukken. Die hoofdstukken bepalen onder meer de burgerlijke rechten en vrijheden.³⁴ Ook in publieke toespraken en in overleg met maatschappelijke partners en vertegenwoordigers van de EU benadrukte Saied meermaals de waarde die hij hechtte aan de fundamentele vrijheden en mensenrechten.³⁵ Desondanks uitten tijdens de verslagperiode verschillende civiele organisaties hun zorgen over de mensenrechtensituatie in Tunesië.

Blijvende zorgen waren er over de straffeloosheid van politiegeweld. De van oudsher machtige positie van de politievakbonden speelde hierin een voorname rol. Zowel voor als na 25 juli 2021 wisten zij berechting van vakbondsleden die zich aan intimidaties en geweldplegingen hadden schuldig gemaakt, te verhinderen. De intimidatie en vervolging van activisten en burgers die zich via sociale media kritisch uitlieten over het landelijke bestuur, de politie of de veiligheidsdiensten, zette zich dan ook voort (zie paragraaf 2.1.7).³⁶

Daarnaast uitten mensenrechtenorganisaties en het OHCHR zorgen over de discriminatie van migranten (zie paragraaf 2.2.2). Ook dit was tijdens de verslagperiode geen nieuw fenomeen, maar een verschijnsel dat reeds voor 25 juli 2021 bestond.³⁷

Blijvende zorgen waren er ook over het gebruik van de S17-maatregel (zie paragraaf 2.1.11 voor een uitleg van wat een S17-maatregel inhoudt).³⁸

De belangrijkste nieuwe reden voor zorg na de machtsgreep van president Saied was gelegen in een toename van het gebruik van militaire rechtbanken om burgers te berechten (zie paragraaf 2.2.3). Daarnaast waren er zorgen over een toename van het aantal opgelegde reisverboden en huisarresten (zie paragraaf 2.1.3).³⁹

Waar de falende aanpak van de coronacrisis een van de oorzaken was van de demonstraties van juli 2021, boekte Tunesië in de periode daarna juist veel voortgang in de aanpak van de pandemie. Aan het einde van de verslagperiode was meer dan 45 procent van de bevolking volledig gevaccineerd.⁴⁰

³⁴ Constitute Project, *Tunisia's Constitution of 2014*, www.constituteproject.org, geraadpleegd op 22 november 2021; Human Rights Watch, *Joint statement: Tunisia: Unprecedented confiscation of power by the presidency*, 27 september 2021.

³⁵ Vertrouwelijke bron, 30 juli 2021; Vertrouwelijke bron, 14 september 2021; Vertrouwelijke bron, 24 september 2021.

³⁶ Arab Reform Initiative, *Police unions and political developments in Tunisia: Interview with Audrey Pluta*, 14 september 2021; AL-Monitor, *Tunisian activists struggle to rein in police power*, 3 december 2020; The Legal Agenda, *Tunisia: From a police state to a state of police unions?*, 11 maart 2021; Vertrouwelijke bron, 24 november 2021.

³⁷ Vertrouwelijke bron, 24 november 2021.

³⁸ Vertrouwelijke bron, 25 oktober 2021; Vertrouwelijke bron, 24 november 2021.

³⁹ Amnesty International, *Tunisia*, www.amnesty.org, geraadpleegd op 22 november 2021; Vertrouwelijke bron, 25 oktober 2021; Vertrouwelijke bron, 24 november 2021.

⁴⁰ Johns Hopkins University of Medicine, *Coronavirus Resource Center – Tunisia*, coronavirus.jhu.edu, geraadpleegd op 11 december 2021; UNHCR, *Tunisia operational update - October 2021*, 11 november 2021.

2.1.1 *Bescherming van de autoriteiten*

Er is tijdens de verslagperiode geen significante wijziging opgetreden ten aanzien van de mogelijkheden voor burgers om bescherming te verkrijgen van de autoriteiten. Het onderzoek heeft geen aanwijzingen opgeleverd dat tijdens de verslagperiode bepaalde groepen personen structureel van bescherming waren uitgesloten, of aan wie voorwaarden waren opgelegd om bescherming te genieten.

Wel bleef de straffeloosheid van politiegeweld, net als voor 25 juli 2021, problematisch. Politiefunctionarissen die zich schuldig hadden gemaakt aan intimidatie of fysieke geweldpleging tegen bijvoorbeeld journalisten, bloggers, leden van de LHBTI-gemeenschap en criticasters van politie of veiligheidsdiensten legden hiervoor geen juridische verantwoording af.⁴¹

2.1.2 *Strafvervolging van parlementsleden*

Na het besluit van president Saïed van 25 juli 2021 om parlementsleden hun parlementaire onschendbaarheid te ontnemen, kregen verschillende van hen te maken met strafrechtelijke vervolging. In de meeste gevallen ging het om reeds lopende strafrechtelijke aanklachten, die tot arrestaties konden leiden na de opheffing van de parlementaire onschendbaarheid van de parlementsleden.

Parlementsleden van de Al Karama Partij

De meest zichtbare zaken betroffen de voor een militaire rechtbank ingestelde vervolging van vier parlementsleden wegens een incident op de luchthaven van Tunis in maart 2021. Zij werden verdacht van de bedreiging van veiligheidsfunctionarissen die een passagier hadden belet het land te verlaten tegen wie een zogenoemde S17-maatregel (zie paragraaf 2.1.11) was uitgevaardigd. In verband met dit incident werden in augustus en september 2021 de parlementsleden Maher Zid, Mohamed Affes, Nidal Saudi en Saïf Eddine Makhlof gearresteerd. Allen waren lid van de moslim-populistische Al Karama Partij. Deze partij maakte deel uit van een parlementaire alliantie met Ennahda, maar gold als aanzienlijk conservatiever. Al Karama had zich tegen de machtsgreep van president Saïed uitgesproken. De parlementsleden werden vervolgd op grond van artikel 91 van de Tunesische Wet militair strafrecht, waarin de belediging van de veiligheidsdiensten strafbaar wordt gesteld. Het betrof reeds lopende aanklachten, die in het najaar van 2021 tot arrestatie konden leiden, omdat de onschendbaarheid van de parlementsleden was opgeschort.⁴²

Tijdens de behandeling van de rechtszaak beschuldigde Saïf Eddine Makhlof de militaire rechters van medeplichtigheid aan de 'staatsgreep' van president Saïed. Hij werd daarop tevens vervolgd wegens minachting van de rechtbank. Aan het einde van de verslagperiode verbleven Makhlof en Saudi in voorarrest. Zid en Affes, wier voorarrest was opgeheven, waren volgens verschillende bronnen sindsdien ondergedoken. Zid werd bij verstek in november 2021 in twee niet-gerelateerde strafzaken veroordeeld: eerst tot vier jaar celstraf wegens verduistering en daarna

⁴¹ Foreign Policy, *Kais Saïed's unholy marriage of convenience with Tunisia's police*, 9 november 2021; Euromed Rights, *Tunisian journalist Arroï Baraket victim of police impunity*, 11 oktober 2021; Vertrouwelijke bron, 24 november 2021.

⁴² France24, *Security forces in Tunisia arrest two MP's from party opposed to president's consolidation of power*, 1 augustus 2021; France24, *Tunisia arrests politician hostile to president*, 17 september 2021; Al Jazeera, *Tunisian MP and president critic Makhlof briefly detained*, 17 september 2021; Amnesty International, *Urgent action: Parliamentarian convicted by military court*, 14 september 2021; Al Jazeera, *Tunisia military judge jails two members of parliament*, 22 september 2021; Reuters, *Tunisia military judge jails two members of parliament*, 22 september 2021; Vertrouwelijke bron, 24 november 2021.

tot drie maanden celstraf wegens smaad. Beide zaken dateerden van voor 25 juli 2021.⁴³

Op 3 oktober 2021 arresteerde de politie Abdellatif Aloui op verdenking van het beledigen van het staatshoofd. Zijn zaak werd voorgelegd aan een militaire rechtbank. Ook Aloui was een parlements lid namens de Al Karama Partij. Enkele dagen daarvoor had hij op de televisiezender *Zitouna TV* kritiek geuit op de maatregelen van president Saïed. De autoriteiten verdachten Aloui ook van betrokkenheid bij het incident op de luchthaven in maart 2021. Aan het einde van de verslagperiode wachtte Aloui de rechtszaak in vrijheid af.⁴⁴ Amer Ayad, de presentator van het Tv-programma waar Aloui had gesproken, werd eveneens gearresteerd (zie paragraaf 2.1.6).

Op 28 juli 2021 verklaarde een woordvoerder van de rechtbank in Tunis dat er een gerechtelijk onderzoek liep naar de mogelijke ontvangst van uit het buitenland afkomstige donaties door enkele politieke partijen. Het betrof Ennahda, Qalb Tounes en de Aïch Tounsi Beweging. Het gerechtelijk onderzoek was kort voor 25 juli 2021 gestart.⁴⁵

Parlementsleden van andere politieke partijen

Ook leden van andere politieke fracties werden na de opheffing van hun parlementaire onschendbaarheid strafrechtelijk vervolgd. Zo genereerde de arrestatie van Yassin Ayari op 28 juli 2021 veel aandacht. Ayari was een onafhankelijk parlements lid⁴⁶ en invloedrijk blogger, die in juni 2018 door een militaire rechtbank op grond van artikel 91 van de Wet militair strafrecht was veroordeeld tot een gevangenisstraf van twee maanden wegens het plaatsen van een Facebookbericht waarin hij kritiek uitte op het leger. Nu de onschendbaarheid van Ayari verviel, werd de straf ten uitvoer gelegd. Op 22 september 2021 werd Ayari vrijgelaten, hoewel volgens verschillende nieuwsberichten een nieuw strafrechtelijk onderzoek werd geopend wegens kritische Facebookberichten die hij plaatste na de machtsgreep van Kais Saïed. Eind november 2021 plaatste Ayari een bericht op Facebook waarin hij liet weten dat hij zijn rechtszaak in Frankrijk wilde afwachten.⁴⁷

⁴³ Business News, *Maher Zid condamné à quatre ans de prison ferme*, 2 november 2021; Middle East Eye, *Tunisie: les partis politiques, victimes collatérales du coup de force de Kais Saïed*, 10 november 2021; Business News, *Mahed Zid condamné à trois mois de prison pour diffamation*, 19 november 2021.

⁴⁴ Reuters, *Tunisia arrests lawmaker and TV presenter who called president a traitor*, 3 oktober 2021; Amnesty International, *Tunisia: Alarming increase in number of civilians facing military courts*, 10 november 2021; Business News, *Décision de libération de Ameer Ayed*, 25 november 2021; Vertrouwelijke bron, 24 november 2021.

⁴⁵ Le Monde, *En Tunisie, la justice ouvre une enquête sur les financements des campagnes d'Ennahda et de Qalb Tounes*, 28 juli 2021; AL-Monitor, *Is Tunisia's fragile democracy under threat?*, 30 juli 2021; AL-Monitor, *Leading Tunisian Islamist party under investigation for alleged foreign funding*, 28 juli 2021; Middle East Eye, *Tunisia coup: Judiciary probes Ennahda and two other parties over 'foreign funding'*, 28 juli 2021.

⁴⁶ Volgens de Tunesische kieswet kunnen parlementsleden ook los van een partijlijst gekozen worden (IFES, *Elections in Tunisia; 2019 Parliamentary elections; Frequently asked questions*, pagina 4, 27 september 2019).

⁴⁷ Al Jazeera, *Tunisian MP critical of president arrested by security forces*, 30 juli 2021; Amnesty International, *Urgent action: Parliamentarian convicted by military court*, 14 september 2021; MENA, *Yassine Ayari says Tunisia needs big ideas, not big parties*, 30 september 2021; Human Rights Watch, *Tunisia: Lawmaker sentenced for blog*, 3 juli 2018; Tunisie Numerique, *Violence carcérale: Yassine Ayari part en France pour suivre un traitement médical*, 22 november 2021.

Op 3 augustus 2021 werd Faycel Tebbini, fractievoorzitter van *Hizb Sawt Al Fallahin (Parti de la voix des agriculteurs)*⁴⁸, gearresteerd wegens smaad. Het betrof een reeds lopende aanklacht voor een civiele rechtbank. Tebbini had de machtsgreep van president Saïed gesteund.⁴⁹

Op 17 oktober 2021 werd onafhankelijk parlementslid en voormalig minister Mehdi Ben Gharbia gearresteerd op verdenking van belastingfraude en witwassen. Ook hij werd voorgeleid bij een civiele rechtbank.⁵⁰

Aan het einde van de verslagperiode was van geen van de tegen deze parlementsliden gevoerde rechtszaken een definitieve uitkomst bekend.

Eind augustus 2021 werd tevens een arrestatiebevel uitgevaardigd tegen Nabil Karoui en zijn broer Ghazi Karoui. Nabil Karoui was de politiek leider van *Qalb Tounes (Au cœur de la Tunisie)*⁵¹, de op een na grootste partij in het parlement. Karoui was op de tweede plaats geëindigd bij de presidentsverkiezing van 2019. Ook Ghazi Karoui was een parlementslid namens Qalb Tounes. De broers waren na de machtsgreep van Saïed naar Algerije vertrokken, waar zij op 29 augustus 2021 werden gearresteerd. Het arrestatiebevel hield verband met een al langer lopend onderzoek naar belastingfraude en witwassen.⁵² Het incident vond ongeveer tegelijkertijd plaats met de verdwijning en vermeende uitzetting van Slimane Bouhafs, een Algerijnse activist met een vluchtelingenstatus in Tunesië (zie paragraaf 2.2.2).

Het onderzoek heeft geen aanwijzingen opgeleverd dat parlementsliden van Ennahda tijdens de verslagperiode werden onderworpen aan strafrechtelijke vervolging. Wel konden politici van Ennahda te maken krijgen met huisarrest of reisverboden (zie paragraaf 2.1.3).

2.1.3 Discriminatie, intimidatie en bewegingsvrijheid van politici

Tijdens de verslagperiode kregen verschillende politici te maken met huisarrest en reisverboden. De maatregelen pasten in het discours van president Saïed om de collusie tussen politici, ambtenaren en zakenlieden, en de daarmee verbonden corruptie, te bestrijden. De huisarresten en reisverboden werden buiten rechterlijk toezicht, zonder formele onderbouwing en zonder einddatum opgelegd.⁵³

Volgens Amnesty International werden direct na 25 juli 2021 elf personen onder huisarrest geplaatst, onder wie parlementsliden. Later werden de maatregelen opgeheven.⁵⁴ De Tunesische ngo *Alliance pour le Sécurité et les Libertés (ASL)* rapporteerde dat in de eerste honderd dagen na 25 juli 2021 twaalf huisarresten werden opgelegd, waarvan er op 7 oktober 2021 zeven werden opgeheven.⁵⁵ Volgens nieuwsberichten bevonden zich onder de personen aan wie huisarrest werd

⁴⁸ Engelse benaming: Farmers' Voice Party.

⁴⁹ L'Express, *En Tunisie, le coup de force du président fait craindre un recul des libertés*, 22 augustus 2021; The Arab Weekly, *Tunisia arrests more MPs after lifting of immunity by president*, 7 augustus 2021.

⁵⁰ Reuters, *Tunisian lawmaker detained over suspected tax fraud, money laundering*, 17 oktober 2021; Al Jazeera, *Tunisian court jails lawmaker over corruption charges*, 17 oktober 2021.

⁵¹ Engelse benaming: Heart of Tunisia.

⁵² Reuters, *Algeria arrest Tunisia's former presidential candidate Nabil Karoui – media*, 30 augustus 2021, France24, *L'ancien candidat à l'élection présidentielle tunisienne, Nabil Karoui, arrêté en Algérie*, 30 augustus 2021.

⁵³ Amnesty International, *Tunisia: President must lift arbitrary travel bans*, 26 augustus 2021; Al Jazeera, *Tunisia issues arrest warrant for former presidential candidate*, 31 augustus 2021.

⁵⁴ Amnesty International, *Tunisia: Alarming increase in number of civilians facing military courts*, 10 november 2021.

⁵⁵ Alliance pour la Sécurité & les Libertés, *100 Jours après l'article 80; L'érosion de l'état de droit et des libertés*, november 2021.

opgelegd ten minste een parlamentslid van Ennahda en een onafhankelijk parlamentslid.⁵⁶

De opgelegde huisarresten waren niet openbaar. Het is niet bekend hoeveel huisarresten sinds 25 juli 2021 zijn opgelegd.

Op 9 augustus 2021 kondigde de Tunesische overheid aan dat aan twaalf personen een reisverbod werd opgelegd. Onder hen waren een parlamentslid en een voormalig minister. De reisverboden zouden samenhangen met een corruptieonderzoek.⁵⁷ Eind augustus rapporteerde Amnesty International dat aan ten minste vijftig personen reisverboden waren opgelegd, onder wie niet alleen parlamentsleden maar ook rechters, ambtenaren en zakenlieden.⁵⁸ ASL telde in de eerste honderd dagen na de machtsgreep 52 reisverboden.⁵⁹ Onder de personen aan wie reisverboden waren opgelegd, zouden ten minste een politicus van de Ennahda Beweging zijn en een politicus van *At Tayyar Ad Dimuqrati (Courant Démocrate*⁶⁰). Deze politieke partij had zich ook tegen de machtsgreep van Saied verzet. President Saied reageerde met een hernieuwde toezegging dat hij het constitutionele recht op bewegingsvrijheid zou respecteren, maar dat personen tegen wie een strafrechtelijk onderzoek liep zich moesten verantwoorden voor de justitiële autoriteiten voordat zij weer mochten reizen.⁶¹ Op 1 december 2021 verklaarde Ennahda-politicus Oussama Sghaier dat aan hem een reisverbod was opgelegd.⁶²

De opgelegde reisverboden waren niet openbaar. Het is niet bekend hoeveel reisverboden er sinds 25 juli 2021 zijn opgelegd.

2.1.4 Arrestaties van politieke tegenstanders

Tijdens de verslagperiode werden verschillende parlamentsleden gearresteerd, onder wie leden van partijen die zich kritisch hadden uitgelaten over de machtsgreep van Saied (zie paragraaf 2.1.2). In de meeste gevallen ging het om reeds lopende strafrechtelijke aanklachten, die tot arrestaties konden leiden na de opheffing van de parlementaire onschendbaarheid van de parlamentsleden.

Ook werden tijdens de verslagperiode arrestatiebevelen uitgevaardigd tegen Moncef Marzouki en Nabil Karoui, twee politieke opposanten van president Saied (zie paragrafen 2.1.2 en 2.1.7). In het geval van Marzouki was het een reactie op zijn kritische commentaar op de machtsgreep. Voor Nabil Karoui betrof het een al lang lopende aanklacht wegens belastingfraude en witwassen.

Het onderzoek heeft, buiten de hierboven genoemde incidenten, geen verdere informatie opgeleverd over arrestaties van politieke tegenstanders van president Saied tijdens de verslagperiode.

⁵⁶ Human Rights Watch, *Tunisia: President's repressive policies abrogate rights*, 11 september 2021; Al Jazeera, *Tunisia: senior Ennahda official placed under house arrest*, 7 augustus 2021.

⁵⁷ Al Arabiya, *Tunisia places travel ban on 12 officials suspected of corruption in phosphate mining*, 9 augustus 2021; Middle East Eye, *Tunisia places travel ban on 12 officials on suspicion of corruption*, 10 augustus 2021.

⁵⁸ Amnesty International, *Tunisia: President must lift arbitrary travel bans*, 26 augustus 2021.

⁵⁹ Alliance pour la Sécurité & les Libertés, *100 Jours après l'article 80; L'érosion de l'état de droit et des libertés*, november 2021.

⁶⁰ Engelse benaming: Democratic Current.

⁶¹ France24, *Tunisian president takeover sparks fears for freedoms*, 22 augustus 2021.

⁶² Tunisie Numérique, *Oussama Sghaier: « Malheureusement, je suis interdit de voyage »*, 1 december 2021; Business News, *Oussama Sghaier interdit de voyage*, 1 december 2021.

2.1.5 Mogelijkheden om vrijelijk te rapporteren

Sinds de revolutie van 2011 zijn de Tunesische media over het algemeen in staat geweest om kritisch te rapporteren over de autoriteiten.⁶³ In de *World Press Freedom Index 2021*, gepubliceerd door Reporters Without Borders (RSF), stond Tunesië op de 72e plaats (op een totaal van 180 landen) met een score van 29.53. In 2013 stond Tunesië nog op de 138e plaats met een score van 39.93.⁶⁴

Wel waren er zowel voor als na 25 juli 2021 incidenten waarbij mediaorganisaties en journalisten te maken konden krijgen met intimidatie door de autoriteiten. Volgens een vertrouwelijke bron leken de autoriteiten daarmee de boodschap te willen afgeven dat er grenzen zijn aan de vrije meningsuiting.⁶⁵ In september 2021 uitte de Tunesische Media-autoriteit *Haute Autorité Indépendante de la Communication Audiovisuelle* (HAICA) zorgen over de afname van de diversiteit aan meningen binnen het Tunesische medialandschap. HAICA constateerde dat de berichtgeving over president Saïed na 25 juli 2021 gunstiger was dan daarvoor, een tendens die zou kunnen samenhangen met zijn optreden tegen de media.⁶⁶

Op 26 juli 2021 sloot de Tunesische politie het kantoor van nieuwszender *Al Jazeera* in Tunis. Medewerkers werden het pand uitgezet, maar niet gearresteerd. De autoriteiten gaven geen officiële reden voor de sluiting van het kantoor. Onder meer *BBC News* en *The Washington Post* wezen erop dat *Al Jazeera* wordt gefinancierd vanuit Qatar en dat de zender daarom door de Tunesische autoriteiten als pro-Ennahda kon worden gezien.⁶⁷ Hoewel journalisten van *Al Jazeera* sindsdien elders in Tunis het werk weer hebben opgepakt, was het kantoor van de nieuwszender aan het einde van de verslagperiode nog steeds gesloten.⁶⁸

In oktober 2021 sloot de politie drie Tunesische mediabedrijven (*Zitouna TV*, *Nessma TV* en *Al Quran Al Kareem radio*), formeel omdat zij niet voldeden aan de licentievoorwaarden. In verschillende nieuwsberichten werd er echter op gewezen dat de drie zenders gelieerd waren aan de oppositie tegen president Saïed. *Zitouna TV* was de zender waarop Amer Ayad tijdens een uitzending een satirisch gedicht over dictatorschap had voorgedragen. *Nessma TV* is eigendom van Nabil Karoui, een politieke rivaal van president Saïed (zie paragraaf 2.1.2).⁶⁹

⁶³ Reuters, *Tunisia arrests lawmaker and TV presenter who called president a traitor*, 3 oktober 2021; Reporters Without Borders (RSF), Tunisia, rsf.org/en/tunisia, geraadpleegd op 6 december 2021; Benarous, Rym, *Tunisia: The long path towards freedom of speech*, in: Eide, Elisabeth e.a., *Transnational othering – Global diversities: media, extremism and free expression*, 2019, pag. 229-237; Committee to Protect Journalists (CPJ), *Upcoming elections could make or break Tunisia's fledgling free press*, 25 juni 2019.

⁶⁴ Reporters Without Borders (RSF), Tunisia, rsf.org/en/tunisia, geraadpleegd op 11 december 2021. Een lagere score duidt een verbeterde situatie aan.

⁶⁵ Vertrouwelijke bron, 24 november 2021.

⁶⁶ Alliance pour la Sécurité & les Libertés, *100 Jours après l'article 80; L'érosion de l'état de droit et des libertés*, pagina 8, november 2021.

⁶⁷ *Al Jazeera*, *Tunisia police storm Al Jazeera office in Tunis*, 26 juli 2021; *BBC News*, *Tunisia president Kais Saïed accused of coup amid clashes*, 26 juli 2021; *Washington Post*, *Influential voices in Egypt, Saudi Arabia and UAE celebrate Tunisia turmoil as blow to political Islam*, 27 juli 2021.

⁶⁸ Human Rights Watch, *Evicted from their office, Al Jazeera works from a front yard in Tunisia*, 17 november 2021; Committee to Protect Journalists, *Tunisia's media regulator shuts down Nessma TV and al-Quran al-Kareem radio station over licensing issues*, 27 oktober 2021.

⁶⁹ *BBC News*, *Zitouna TV: Tunisian station shut down after host reads anti-dictator poem*, 6 oktober 2021; *Al Arabiya English*, *Tunisia police seize equipment used by pro-Ennahda TV*, 6 oktober 2021; Committee to Protect Journalists, *Tunisia's media regulator shuts down Nessma TV and al-Quran al-Kareem radio station over licensing issues*, 27 oktober 2021.

2.1.6 Arrestaties van journalisten

Net als voorheen kregen sommige journalisten ook na 25 juli 2021 te maken met intimidatie door de politie of met strafvervolgning.

Zo meldden het *Committee to Protect Journalists* (CPJ) en de ngo *Article 19*⁷⁰ dat op 26 juli 2021 verschillende journalisten die berichtten over de demonstraties in Tunis, door veiligheidsfunctionarissen en door demonstranten werden geïntimideerd.⁷¹

Ook rapporteerde de ngo *Reporters sans Frontières* (RSF) dat tijdens een demonstratie in Tunis op 1 september 2021, waar demonstranten opheldering eisten over twee politiek-gemotiveerde moorden in 2013, enkele journalisten fysiek werden aangevallen door de politie.⁷² Tijdens een demonstratie tegen de maatregelen van president Saïed van 26 september 2021 zouden eveneens verschillende journalisten kortstondig zijn vastgehouden, boetes hebben gekregen of hun apparatuur hebben moeten afstaan.⁷³ Anderzijds rapporteerde RSF ook over incidenten waarbij de politie journalisten beschermde tegen agressie van demonstranten.⁷⁴

Op 17 september 2021 werd journaliste Arroi Baraket aangehouden in verband met een overtreding van de avondklok.⁷⁵ Een politieagent zou haar hierbij fysiek hebben aangevallen. Toen Baraket een klacht wilde indienen, zou zij in staat van beschuldiging zijn gesteld wegens belediging van een ambtenaar in functie.⁷⁶

Op 3 oktober 2021 werd Amer Ayad gearresteerd. Ayad was de presentator van het programma op de televisiezender Zitouna TV waarin enkele dagen daarvoor parlementslid Abdellatif Aloui kritiek op president Saïed had geuit. Ayad zelf had tijdens de uitzending een satirisch gedicht van de Iraakse dichter Ahmed Matar over dictatorschap voorgedragen. Hij werd voorgeleid aan een militaire rechtbank, die zijn voorarrest verlengde. De verdenking tegen Ayad was onder meer gebaseerd op artikel 67 van het Tunesische Wetboek van Strafrecht, waarin belediging van het staatshoofd strafbaar wordt gesteld. Ayad mocht de rechtszaak in vrijheid afwachten.⁷⁷

Op 5 oktober 2021 werden volgens verschillende nieuwsberichten arrestatiebevelen uitgevaardigd tegen vier personen, onder wie een journaliste. Deze vier personen zouden via sociale media staatsondermijnende activiteiten hebben beraamd.⁷⁸

Aan het einde van de verslagperiode was van geen van de rechtszaken een definitieve uitkomst bekend.

⁷⁰ Article 19 is een internationaal opererende ngo die zich richt op de bescherming van de vrijheid van meningsuiting en openbaarheid van bestuur.

⁷¹ Article 19, *Tunisia: A grave step in the wrong direction*, 12 augustus 2021; Committee to Protect Journalists, *Demonstrators and security forces harass, obstruct journalists covering Tunisia protests*, 10 augustus 2021.

⁷² Reporters Without Borders, *Tunisian police violence against nine journalists covering protest*, 6 september 2021.

⁷³ Reporters Without Borders, *Tunisia's new prime minister asked to prioritize safeguards for press freedom*, 30 september 2021.

⁷⁴ Reporters sans Frontières, *RSF appelle la nouvelle première ministre tunisienne à faire de la liberté de la presse une priorité de son gouvernement*, 30 september 2021.

⁷⁵ Tussen oktober 2020 en september 2021 was in Tunesië een avondklok van toepassing, met wisselende tijden (Global Monitoring, *COVID-19 pandemic – Tunisia*, geraadpleegd op 6 december 2021).

⁷⁶ Alliance pour la Sécurité & les Libertés, *100 Jours après l'article 80; L'érosion de l'état de droit et des libertés*, pagina 8, november 2021.

⁷⁷ BBC News, *Zitouna TV: Tunisian station shut down after host reads anti-dictator poem*, 6 oktober 2021; Reuters, *Tunisia arrests lawmaker and TV presenter who called president a traitor*, 3 oktober 2021; Amnesty International, *Tunisia: Alarming increase in number of civilians facing military courts*, 10 november 2021; Business News, *Décision de libération de Ameer Ayed*, 25 november 2021.

⁷⁸ Business News, *Mandat de dépôt contre quatre suspects dont une journaliste*, 5 oktober 2021; AL-Monitor, *Tunisian journalists behind bars reflect growing repression of media freedom*, 9 oktober 2021.

2.1.7 *Intimidatie van activisten en kritische burgers*

Net als voorheen konden activisten en burgers die zich kritisch uitlieten over politici, leger of veiligheidsdiensten na 25 juli 2021 te maken krijgen met intimidatie door de autoriteiten, arrestatie of strafrechtelijke vervolging.⁷⁹

Zo rapporteerden onder meer Amnesty International en de ngo *Article 19* tijdens de verslagperiode over de arrestaties van burgers die na 25 juli 2021 kritische uitingen op sociale media hadden geplaatst.⁸⁰

De arrestaties van sociale media-activisten die de meeste aandacht kregen, waren die van Yassin Ayari (tevens parlements lid, zie paragraaf 2.1.2) en Slim Jebali. Beiden werden vervolgd wegens belediging van het staatshoofd. Jebali, een online activist en invloedrijk blogger, werd op 13 oktober 2021 door een militaire rechtbank veroordeeld tot een gevangenisstraf van een jaar wegens het plaatsen van berichten op Facebook. In deze berichten uitte hij kritiek op de machtsgreep van president Saïed en op het leger.⁸¹ Volgens twee nieuwsbronnen werd de duur van zijn gevangenisstraf in hoger beroep teruggebracht tot zes maanden.⁸²

Aan het einde van de verslagperiode was van geen van deze rechtszaken een definitieve uitkomst bekend, met uitzondering van de zaak tegen Slim Jebali.

Op 4 november 2021 werd tevens een internationaal arrestatiebevel uitgevaardigd tegen mensenrechtenactivist en oud-president Moncef Marzouki (president van Tunesië tussen 2011 en 2014). Marzouki, die in Frankrijk verbleef, had in oktober 2021 op televisiezender Al Jazeera kritiek geuit op de maatregelen van president Saïed. Naar aanleiding daarvan had Saïed hem een vijand van Tunesië genoemd en zijn diplomatieke status opgeheven. Ook had Saïed een onderzoek aangekondigd naar de beschuldiging dat Marzouki de staatsveiligheid had ondermijnd.⁸³

2.1.8 *Vrijheid van godsdienst*

Artikel 6 van de Tunesische Grondwet garandeert de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging. Uit rapporten van de *Special Rapporteur on freedom of religion or belief* van de VN uit 2019 en het US Department of State uit mei 2021 bleek dat de overheid over het algemeen de vrijheid van religie en levensovertuiging respecteert. De Tunesische wet kent geen bepaling die afvalligheid strafbaar stelt. Moslims die zich bekeerden tot andere religies konden wel te maken krijgen met een sterke maatschappelijke druk en sociale discriminatie.⁸⁴

⁷⁹ Amnesty International, *International report 2020/21 – Tunisia*, april 2021; Human Rights Watch, *World Report 2021 – Tunisia*, januari 2021; Vertrouwelijke bron, 25 oktober 2021.

⁸⁰ Amnesty International, *Tunisia*, www.amnesty.org, geraadpleegd op 19 november 2021; Article 19, *Tunisia: A grave step in the wrong direction*, 12 augustus 2021; Article 19, *Tunisia: Freedom of expression violations against journalists and politicians*, 6 oktober 2021.

⁸¹ Amnesty International, *Tunisia: Alarming increase in number of civilians facing military courts*, 10 november 2021; Business News, *Le blogueur Slim Jebali arête par la justice militaire*, 7 oktober 2021.

⁸² Tunisie Numerique, *Tunisia-blogger Slim Jebali sentenced to 6 months in prison*, 13 november 2021; Business News, *Le blogueur Slim Jebali condamné à six mois de prison*, 12 november 2021.

⁸³ Reuters, *Tunisia withdraws diplomatic passport of ex-leader as Western pressure mounts*, 14 oktober 2021; Reuters, *Tunisia issues international arrest notice against ex-leader*, 4 november 2021; Al Jazeera, *Tunisian judge issues arrest warrant for ex-President Marzouki*, 5 november 2021.

⁸⁴ United Nations Human Rights Council, *Visit to Tunisia; Report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief*, 3 oktober 2019; US Department of State, *2020 Report on international religious freedom: Tunisia*, 12 mei 2021.

Het onderzoek heeft geen aanwijzingen opgeleverd dat er tijdens de verslagperiode significante wijzigingen zijn opgetreden in de situatie met betrekking tot de vrijheid van godsdienst.⁸⁵

2.1.9 *Vrijheid van vereniging*

De artikelen 35 en 49 van de Tunesische Grondwet garanderen de vrijheid van vereniging. In decreet nummer 88, uitgevaardigd in 2011, werden bepalingen en specifieke garanties met betrekking tot de vrijheid van vereniging neergelegd. Hieronder waren bepalingen over overheidsfinanciering van civiele organisaties en het tegengaan van overheidsinmenging in hun activiteiten. Sinds de revolutie van 2011 kent Tunesië een veelheid aan actieve civiele organisaties. Sinds 2018 uitten verschillende ngo's en de *Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association* van de VN wel hun zorgen over pogingen van de Tunesische wetgever om decreet nummer 88 te wijzigen. Aan het einde van de verslagperiode was decreet 88 nog ongewijzigd.

Het onderzoek heeft geen aanwijzingen opgeleverd dat er tijdens de verslagperiode significante wijzigingen zijn opgetreden in de situatie met betrekking tot de vrijheid van vereniging.⁸⁶

2.1.10 *Positie van LHBTI*

Zowel voor als na 25 juli 2021 konden leden van de LHBTI-gemeenschap in Tunesië geconfronteerd worden met juridische problemen. Seksuele activiteiten tussen personen van hetzelfde geslacht zijn in artikel 230 van het Tunesische Wetboek van Strafrecht voor zowel mannen als vrouwen strafbaar gesteld met een gevangenisstraf van maximaal drie jaar. Transgender personen konden te maken krijgen met vervolging op grond van artikel 226 van het Wetboek van Strafrecht, dat 'handelen in strijd met de openbare zeden' strafbaar stelt met een gevangenisstraf van maximaal zes maanden. Daarnaast konden leden van de LHBTI-gemeenschap geconfronteerd worden met politiegeweld en sociale discriminatie.⁸⁷

Het onderzoek heeft geen aanwijzingen opgeleverd dat er tijdens de verslagperiode een significante wijziging optrad in de positie van LHBTI in Tunesië. Zo rapporteerden verschillende ngo's na 25 juli 2021 dat de straffeloosheid van politiegeweld tegen leden van de LHBTI-gemeenschap aanhield. Het meest zichtbare incident betrof de mishandeling door politieagenten van LHBTI-activist Badr Baabou in Tunis op 21 oktober 2021.⁸⁸

⁸⁵ Minority Rights Group International, *Étude de référence sur la situation des minorités et des groupes discriminés en Tunisie*, november 2021; Vertrouwelijke bron, 7 december 2021.

⁸⁶ United Nations Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association, A/HRC/41/41/Add.3*, 25 juni 2019; International Centre for non-profit law, *Civic freedom monitor: Tunisia*, www.icnl.org/resources/civic-freedom-monitor/tunisia, geraadpleegd op 10 december 2021; Amnesty International, *Tunisia must take immediate steps to address the recommendations of the Special Rapporteur on Freedom of Assembly and Association*, 9 juli 2019; USAID, ICNL, FHI, *2019 Civil society organization sustainability index*, December 2020.

⁸⁷ Amnesty International, *International report 2020/21 – Tunisia*, april 2021; Human Rights Watch, *World Report 2021 – Tunisia*, januari 2021; US Department of State, *2020 Country report on human rights practices: Tunisia*, 30 maart 2021; Amnesty International, *Submission to the UN committee on economic, social and cultural rights, 59th session, 19 september - 7 oktober 2016*, 2016.

⁸⁸ Human Rights Watch, *Tunisia: Attack on director of LGBT group*, 28 oktober 2021; Amnesty International, *Tunisia: LGBT rights defender violently attacked: Badr Baabou*, 2 november 2021; Minority Rights Group, *La brutalité policière post 25/07: l'impunité encore et toujours?*, 25 oktober 2021.

2.1.11 *De S17-maatregel*

In 2013 voerden de Tunesische autoriteiten als onderdeel van een nationaal plan tegen terrorisme de zogenoemde S17-maatregel⁸⁹ in. De maatregel legde reisrestricties op aan personen die verdacht worden van lidmaatschap van of associatie met terroristische groeperingen. Aanvankelijk was de maatregel bedoeld om uitreizigers tegen te houden die zich in Syrië of Libië bij een terroristische groepering wilden aansluiten, en terugkeerders te monitoren. Volgens verschillende ngo's legden de autoriteiten de maatregel in de jaren daarna echter ook op aan personen op basis van hun uiterlijk, religieuze praktijken of eerdere veroordelingen. Deze personen konden tevens worden geconfronteerd met politietoezicht, oproepen zich op het politiebureau te melden en ondervragingen. Het ministerie van Binnenlandse Zaken legde de maatregel per decreet op. Personen aan wie de maatregel werd opgelegd, kregen hiervan geen schriftelijke bevestiging of onderbouwing. De uitvaardiging van de S17-maatregel gebeurde buiten gerechtelijk toezicht om en kende geen einddatum.⁹⁰

De Tunesische autoriteiten legden ook in de verslagperiode S17-maatregelen op en handhaafden deze. Omdat de S17-maatregelen niet openbaar zijn, is niet bekend hoeveel S17-maatregelen er sinds 25 juli 2021 werden opgelegd.⁹¹

2.2 **(Naleving) verdragen en toegang tot rechtsmiddelen**

2.2.1 *Internationale verdragen*

Tunesië is partij bij het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (IVBPR) en het daarbij behorende Facultatief Protocol, het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontorende behandeling of bestraffing, en het Verdrag betreffende de status van vluchtelingen en het daarbij behorende Protocol.⁹²

2.2.2 *Naleving internationale verdragen*

Tijdens het onderzoek zijn geen aanwijzingen gevonden dat ten aanzien van het naleven van de bepalingen van het IVBPR in Tunesië na 25 juli 2021 significante wijzigingen plaatsvonden. Wel raakten verschillende van de zorgen die tijdens de verslagperiode door mensenrechtenorganisaties werden geuit aan de bepalingen van het IVBPR. De meeste daarvan waren niet nieuw na de machtsgreep van Kais Saïed, maar betroffen reeds daarvoor bestaande praktijken.

⁸⁹ De 'S' staat voor het Franse woord 'Signalisation', 17 is het nummer van de Richtlijn.

⁹⁰ Amnesty International, *'They never tell me why'; Arbitrary restrictions on freedom of movement in Tunisia*, oktober 2018; Centre d'Études Stratégiques de l'Afrique, *La stratégie antiterroriste de la Tunisie évolue*, 9 augustus 2021; Human Rights Watch, *Tunisia: Unfinished rights business; New government should suspend abusive laws*, 28 februari 2020; World Organization Against Torture (OMCT), *To be S; Arbitrary administrative control measures in Tunisia*, december 2019.

⁹¹ Vertrouwelijke bron, 3 december 2021; Vertrouwelijke bron, 24 november 2021.

⁹² Verdragenbank, verdragenbank.overheid.nl, geraadpleegd op 23 november 2021.

Na 25 juli 2021 viel met name een toename van het aantal opgelegde reisverboden en huisarresten en een voortdurend gebruik van de S17-maatregel op. Verschillende organisaties, waaronder Amnesty International en Human Rights Watch, gaven zowel voor als na 25 juli 2021 aan dat de praktijk van het opleggen van S17-maatregelen om de bewegingsvrijheid van burgers in te perken, in strijd zou zijn met het IVBPR.⁹³

Het onderzoek heeft geen aanwijzingen opgeleverd dat in Tunesië tijdens de verslagperiode de bepalingen van het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontterende behandeling of bestraffing stelselmatig niet nageleefd werden. Mensenrechteninstanties berichtten daar tijdens de verslagperiode niet over.

Wel verklaarde parlamentslid Yassin Ayari (zie paragraaf 2.1.2) in november 2021 dat hij in detentie aan een vernederde behandeling was blootgesteld, hetgeen enige media-aandacht genereerde. Ayari stelde dat hij in zijn cel werd gefilmd, geen mogelijkheid kreeg om te corresponderen en alleen koud voedsel kreeg, wat zijn maagzweer verergerde.⁹⁴

Tunesië was in de verslagperiode partij bij het Verdrag betreffende de status van vluchtelingen en het daarbij behorende protocol, maar kende geen eigen asielwetgeving. De registratie van asielzoekers was gedurende de verslagperiode in handen van de UNHCR.⁹⁵

Verschillende organisaties uitten tijdens de verslagperiode hun zorgen over de behandeling van migranten en asielzoekers in Tunesië, waaronder de naleving van het non-refoulementsbeginnsel. Zo rapporteerde Amnesty International in september 2021 over de verdwijning en vermeende uitzetting van Slimane Bouhafs, een door de UNHCR erkende Algerijnse vluchteling die desondanks door de Tunesische autoriteiten werd uitgezet naar Algerije.⁹⁶ Op 10 november 2021 veroordeelde het OHCHR collectieve uitzettingen van migranten van Tunesië naar Libië. Volgens het OHCHR waren sommige van de uitgezette migranten mishandeld door Tunesische functionarissen.⁹⁷ De ngo *Forum Tunisien pour les Droits Économiques et Sociaux* (FTDES) publiceerde in oktober 2021 een verklaring over de behandeling van migranten en asielzoekers in Tunesië, die met systematische discriminatie geconfronteerd zouden worden. Ook uitte FTDES zorgen over gedwongen uitzettingen naar Algerije en Libië.⁹⁸

2.2.3 Onafhankelijkheid rechterlijke macht

Er zijn geen aanwijzingen gevonden dat er ten aanzien van het bestaan van een onafhankelijke rechterlijke macht of de toegang tot rechtsmiddelen en onafhankelijk onderzoek in algemene zin na 25 juli 2021 significante wijzigingen optraden.

⁹³ Amnesty International, *Tunisia: President must lift arbitrary travel bans*, 26 augustus 2021; Human Rights Watch, *Tunisia: Arbitrary travel restrictions*, 10 juli 2015; Vertrouwelijke bron, 22 november 2021.

⁹⁴ Associated Press, *Tunisian trial shines light on use of military courts*, 21 november 2021; Tunisie Numerique, *Violence carcérale: Yassine Ayari part en France pour suivre un traitement médical*, 22 november 2021.

⁹⁵ UNHCR, *Fact sheet Tunisia*, September 2021.

⁹⁶ Amnesty International, *Algerian refugee deported from Tunisia now imprisoned in Algeria*, 3 september 2021; The Times, *Tunisia's Kais Saied accused of extraditing Christian prisoner Slimane Bouhafs*, 3 september 2021.

⁹⁷ OHCHR, *Tunisia and Libya: UN experts condemn collective expulsion and deplorable living conditions of migrants*, 10 november 2021

⁹⁸ FTDES, *European policies of border externalization aggravate the migration crisis in Tunisia*, 1 oktober 2021.

Wel nam het gebruik van militaire rechtbanken om burgers te vervolgen na 25 juli 2021 toe. Militaire rechtbanken konden volgens het Tunesische Wetboek van militair strafrecht burgers berechten die zich schuldig hadden gemaakt aan belediging van het leger of zijn leiderschap.⁹⁹ Het gebruik van militaire rechtbanken om burgers te berechten betrof geen nieuw fenomeen. Ook tijdens het bewind van Ben Ali en tijdens de democratische periode daarna was dit voorgekomen, en was het regelmatig internationaal veroordeeld. De toename van het gebruik van militaire rechtbanken na 25 juli 2021 paste in het discours van president Saïed om de collusie tussen politici, ambtenaren en zakenlieden, en de daarmee verbonden corruptie, te bestrijden.¹⁰⁰ Zowel Amnesty International als de Tunesische ngo *Alliance pour la Sécurité et les Libertés* (ASL) telde tien strafrechtelijke procedures die na 25 juli 2021 voor militaire rechtbanken werden gebracht. Een deel hiervan betrof aanklachten naar aanleiding van het incident op de luchthaven van maart 2021, een ander deel betrof politici of burgers die zich kritisch hadden uitgelaten over de maatregelen van president Saïed.¹⁰¹

Naast de rechtszaken die in dit ambtsbericht in paragrafen 2.1.2, 2.1.6 en 2.1.7 worden genoemd, kreeg ook de strafzaak tegen Mehdi Zagrouba tijdens de verslagperiode veel aandacht. Zagrouba, een advocaat, werd volgens verschillende nieuwsberichten door een militaire rechtbank mede op grond van artikel 91 van het Tunesische Wetboek van militair strafrecht in staat van beschuldiging gesteld. Zagrouba werd ervan verdacht betrokken te zijn bij het incident op de luchthaven van Tunis in maart 2021, waarvoor ook enkele parlementsleden van de Al Karama Partij werden aangeklaagd. Zagrouba zat ongeveer een week in voorarrest. Na de opheffing van zijn voorarrest werd de zaak tegen hem en de andere aangeklaagden wel door een militaire rechtbank voortgezet.¹⁰²

Het gebruik van militaire rechtbanken om burgers te berechten kon tijdens de verslagperiode op nationale en internationale kritiek rekenen. Onder meer mensenrechtenorganisaties, het Europees Parlement en het US State Department spraken zich uit tegen het gebruik van militaire rechtbanken om burgers te vervolgen.¹⁰³

⁹⁹ MENA, *Outspoken Tunisian civilians bear brunt of military court loophole*, 19 oktober 2021; Amnesty International, *Tunisia: Alarming increase in number of civilians facing military courts*, 10 november 2021.

¹⁰⁰ Vertrouwelijke bron, 24 november 2021.

¹⁰¹ Amnesty International, *Tunisia: Alarming increase in number of civilians facing military courts*, 10 november 2021; Alliance pour la Sécurité & les Libertés, *100 Jours après l'article 80; L'érosion de l'état de droit et des libertés*, pagina 2, november 2021.

¹⁰² Amnesty International, *Tunisia: Alarming increase in number of civilians facing military courts*, 10 november 2021; Middle East Eye, *Tunisia: Court refuses to end military investigation of opposition MPs*, 16 september 2021.

¹⁰³ Human Rights Watch, *Tunisia: President's repressive policies abrogate rights*, 11 september 2021; Amnesty International, *Tunisia: Alarming increase in number of civilians facing military courts*, 10 november 2021; European Parliament, *Situation in Tunisia; European Parliament resolution of 21 October 2021 on the situation in Tunisia (2021/2903(RSP))*, 21 oktober 2021; US State Department, *Press briefing on the infringements on freedom of the press and expression*, 7 oktober 2021.

3 Bijlagen

3.1 Geraadpleegde bronnen

- Al Arabiya English, *Leading Ennahda figure attacks Al Arabiya, Al Hadath over Tunisia protest coverage*, 26 juli 2021
- Al Arabiya English, *Tunisia police seize equipment used by pro-Ennahda TV*, 6 oktober 2021
- Al Arabiya News, *Tunisia places travel ban on 12 officials suspected of corruption in phosphate mining*, 9 augustus 2021
- Al Arabiya News, *What is article 80 and how did Tunisia's president use it to back his decisions?*, 27 juli 2021
- Al Jazeera, *Analysis: How Tunisia reached financial meltdown*, 24 oktober 2021
- Al Jazeera, *Hundreds of Tunisians protest President Saied's 'power grab'*, 26 september 2021
- Al Jazeera, *Mass protest as Tunisia political crisis escalates*, 27 september 2021
- Al Jazeera, *President Saied: 'Superman' or voice of Tunisia's downtrodden?*, 3 augustus 2021
- Al Jazeera, *Tunisia issues arrest warrant for former presidential candidate*, 31 augustus 2021
- Al Jazeera, *Tunisia military judge jails two members of parliament*, 22 september 2021
- Al Jazeera, *Tunisia: senior Ennahda official placed under house arrest*, 7 augustus 2021
- Al Jazeera, *Tunisian judge issues arrest warrant for ex-President Marzouki*, 5 november 2021
- Al Jazeera, *Tunisian MP and president critic Makhoulouf briefly detained*, 17 september 2021
- Al Jazeera, *Tunisian MP critical of president arrested by security forces*, 30 juli 2021
- Al Jazeera, *Tunisian parties announce coalition to counter President Saied*, 28 september 2021
- Al Jazeera, *Tunisia police storm Al Jazeera office in Tunis*, 26 juli 2021
- Al Jazeera, *Tunisian president announces constitutional referendum in 2022*, 13 december 2021
- Al Jazeera, *Tunisia's president approves new government*, 11 oktober 2021
- Al Jazeera, *Tunisia's president Kais Saied extends suspension of parliament*, 24 augustus 2021
- Al Jazeera, *Tunisia's UGTT union calls for early polls in absence of plan*, 5 december 2021
- Al Jazeera, *Tunisian court jails lawmaker over corruption charges*, 17 oktober 2021
- Al Jazeera, *Tunisian dies of tear gas inhalation at landfill protest*, 9 november 2021
- Al Jazeera Centre for Studies, *Tunisia: an overlapping political and constitutional crisis*, 7 maart 2021
- Alliance pour la Sécurité & les Libertés, *100 Jours après l'article 80; L'érosion de l'état de droit et des libertés*, november 2021
- Al-Monitor, *Is Tunisia's fragile democracy under threat?*, 30 juli 2021
- Al-Monitor, *Leading Tunisian Islamist party under investigation for alleged foreign funding*, 28 juli 2021
- Al-Monitor, *Tunisian activists struggle to rein in police power*, 3 december 2020
- Al-Monitor, *Tunisian journalists behind bars reflect growing repression of media freedom*, 9 oktober 2021

- Al-Monitor, Residents of Tunisian village protest massive toxic landfill, 19 november 2021
- Amnesty International, *Algerian refugee deported from Tunisia now imprisoned in Algeria*, 3 september 2021
- Amnesty International, *International report 2020/21 – Tunisia*, april 2021
- Amnesty International, *Submission to the UN committee on economic, social and cultural rights, 59th session, 19 september - 7 oktober 2016*, 2016
- Amnesty International, *'They never tell me why'; Arbitrary restrictions on freedom of movement in Tunisia*, oktober 2018
- Amnesty International, *Tunisia*, www.amnesty.org
- Amnesty International, *Tunisia: Alarming increase in number of civilians facing military courts*, 10 november 2021
- Amnesty International, *Tunisia: Authorities must refrain from using unnecessary and excessive force against protesters*, 18 januari 2021
- Amnesty International, *Tunisia: Carving up the constitution represents a threat to human rights*, 5 oktober 2021
- Amnesty International, *Tunisia: Human rights must be upheld following suspension of parliament*, 26 juli 2021
- Amnesty International, *Tunisia: LGBT rights defender violently attacked: Badr Baabou*, 2 november 2021
- Amnesty International, *Tunisia must take immediate steps to address the recommendations of the Special Rapporteur on Freedom of Assembly and Association*, 9 juli 2019
- Amnesty International, *Tunisia: President must lift arbitrary travel bans*, 26 augustus 2021
- Amnesty International, *Urgent action: Parliamentarian convicted by military court*, 14 september 2021
- Arab Reform Initiative, *Police unions and political developments in Tunisia: Interview with Audrey Pluta*, 14 september 2021
- Arab Weekly, *Tunisia arrests more MPs after lifting of immunity by president*, 7 augustus 2021
- Arab Weekly, *Tunisian president says country's decisions are not 'subject to negotiation'*, 11 september 2021
- Article 19, *Tunisia: A grave step in the wrong direction*, 12 augustus 2021
- Article 19, *Tunisia: Freedom of expression violations against journalists and politicians*, 6 oktober 2021
- BBC News, *Tunisia president Kais Saied accused of coup amid clashes*, 26 juli 2021
- BBC News, *Tunisia protests: Hundreds arrested as clashes continue*, 19 januari 2021
- BBC News, *Tunisia's PM sacked after violent Covid protests*, 26 juli 2021
- BBC News, *Zitouna TV: Tunisian station shut down after host reads anti-dictator poem*, 6 oktober 2021
- Brookings, *Kais Saied's power grab in Tunisia*, 26 juli 2021
- Business News, *Décision de libération de Ameer Ayed*, 25 november 2021
- Business News, *Le blogueur Slim Jebali arête par la justice militaire*, 7 oktober 2021
- Business News, *Le blogueur Slim Jebali condamné à six mois de prison*, 12 november 2021
- Business News, *Mahed Zid condamné à trois mois de prison pour diffamation*, 19 november 2021
- Business News, *Mandat de dépôt contre quatre suspects dont une journaliste*, 5 oktober 2021
- Business News, *Oussama Sghaier interdit de voyage*, 1 december 2021
- Carnegie Endowment for International Peace, *After ten years of progress, how far has Tunisia really come?*, 14 januari 2021

- Carnegie Endowment for International Peace, *Tunisia facing increasing poverty and regional inequalities*, 26 oktober 2021
- Centre d'Études Stratégiques de l'Afrique, *La stratégie antiterroriste de la Tunisie évolue*, 9 augustus 2021
- Committee to Protect Journalists, *Demonstrators and security forces harass, obstruct journalists covering Tunisia protests*, 10 augustus 2021
- Committee to Protect Journalists, *Tunisia's media regulator shuts down Nessma TV and al-Quran al-Kareem radio station over licensing issues*, 27 oktober 2021
- Constitute Project, *Tunisia's Constitution of 2014*, www.constituteproject.org,
- Deutsche Welle, *Tunisia's COVID-19 surge spells disaster in more ways than one*, 24 juli 2021
- Deutsche Welle, *Tunisia's opposition stands up to president's power grab*, 29 september 2021
- Economist Intelligence (EIU), *Failures of 2011 revolution fuel instability in Tunisia*, 22 februari 2021
- European Council on Foreign Relations, *Caught in transition: Tunisia's protests and the threat of repression*, 23 februari 2021
- European Parliament, *Situation in Tunisia; European Parliament resolution of 21 October 2021 on the situation in Tunisia (2021/2903(RSP))*, 21 oktober 2021
- l'Express, *En Tunisie, le coup de force du président fait craindre un recul des libertés*, 22 augustus 2021
- Financial Times, *Delta variant deepens crisis for Tunisia's fragile economy*, 22 juli 2021
- Financial Times, *Life after Tunisia's coup: 'This is a moment of counter revolution'*, 15 november 2021
- Financial Times, *Tunisian president vows to crack down on corruption*, 29 juli 2021
- Foreign Policy, *Kais Saied's unholy marriage of convenience with Tunisia's police*, 9 november 2021
- France24, *L'ancien candidat à l'élection présidentielle tunisienne, Nabil Karoui, arrêté en Algérie*, 30 augustus 2021
- France24, *Security forces in Tunisia arrest two MP's from party opposed to president's consolidation of power*, 1 augustus 2021
- France24, *Thousands of Tunisians rally against President Saied's growing grip on power*, 26 september 2021
- France24, *Tunisia arrests politician hostile to president*, 17 september 2021
- France24, *Tunisia ex-president poses as Saied's critic-in-chief*, 19 oktober 2021
- France24, *Tunisian president takeover sparks fears for freedoms*, 22 augustus 2021
- France24, *Tunisian town revolts over trash crisis*, 13 november 2021
- FTDES, *European policies of border externalization aggravate the migration crisis in Tunisia*, 1 oktober 2021
- Guardian, *Tunisia's president to ignore parts of the constitution and rule by decree*, 22 september 2021
- Human Rights Watch, *Evicted from their office, Al Jazeera works from a front yard in Tunisia*, 17 november 2021
- Human Rights Watch, *Joint statement: Tunisia: Unprecedented confiscation of power by the presidency*, 27 september 2021
- Human Rights Watch, *Tunisia: Arbitrary travel restrictions*, 10 juli 2015
- Human Rights Watch, *Tunisia: Attack on director of LGBT group*, 28 oktober 2021
- Human Rights Watch, *Tunisia: Lawmaker sentenced for blog*, 3 juli 2018
- Human Rights Watch, *Tunisia: Police use violent tactics to quash protests*, 5 februari 2021
- Human Rights Watch, *Tunisia: President's repressive policies abrogate rights*, 11 september 2021
- Human Rights Watch, *Tunisia: President's seizure of powers threatens rights*, 27 juli 2021

- Human Rights Watch, *Tunisia: Unfinished rights business; New government should suspend abusive laws*, 28 februari 2020
- Human Rights Watch, *World Report 2021 – Tunisia*, januari 2021
- International Centre for non-profit law, *Civic freedom monitor: Tunisia*, www.icnl.org/resources/civic-freedom-monitor/tunisia
- International Foundation for Electoral Systems (IFES), *Elections Guide: Tunisia Parliament 2019*, www.electionguide.org
- International Foundation for Electoral Systems (IFES), *Elections in Tunisia; 2019 Parliamentary elections; Frequently asked questions*, 27 september 2019
- Jeune Afrique, *Tunisie: entre Kais Saïed et Hichem Mechichi, la querelle deviant crise institutionnelle*, 17 februari 2021
- Johns Hopkins University of Medicine, *Coronavirus Resource Center – Tunisia*, coronavirus.jhu.edu
- The Legal Agenda, *Tunisia: From a police state to a state of police unions?*, 11 maart 2021
- MENA, *Anti-Saied protest sees unlikely alliance of leftists and Islamists*, 14 november 2021
- MENA, *Outspoken Tunisian civilians bear brunt of military court loophole*, 19 oktober 2021
- MENA, *Yassine Ayari says Tunisia needs big ideas, not big parties*, 30 september 2021
- Middle East Eye, *Cabinet reshuffle deepens rifts in political establishment*, 14 maart 2021
- Middle East Eye, *Tunisia coup: Judiciary probes Ennahda and two other parties over 'foreign funding'*, 28 juli 2021
- Middle East Eye, *Tunisia coup: Kais Saied vows to fight 'traitors' and 'mafia' in incendiary speech*, 15 september 2021
- Middle East Eye, *Tunisia: Court refuses to end military investigation of opposition MPs*, 16 september 2021
- Middle East Eye, *Tunisia places travel ban on 12 officials on suspicion of corruption*, 10 augustus 2021
- Middle East Eye, *Tunisian parties launch movement against President Kais Saied's power grab*, 28 september 2021
- Middle East Eye, *Tunisie: les partis politiques, victimes collatérales du coup de force de Kais Saïed*, 10 november 2021
- Middle East Institute, *Why many Tunisians are celebrating president Saïed's decision*, 26 juli 2021
- Minority Rights Group International, *Étude de référence sur la situation des minorités et des groupes discriminés en Tunisie*, november 2021
- Minority Rights Group, *La brutalité policière post 25/07: l'impunité encore et toujours?*, 25 oktober 2021
- Le Monde, *En Tunisie, la justice ouvre une enquête sur les financements des campagnes d'Ennahda et de Qalb Tounes*, 28 juli 2021
- New York Times, *As Tunisia's president cements one-man rule, opposition grows*, 27 september 2021
- NRC, *President Tunesië zet alleenheerschappij voort, geen rol voor parlement*, 23 september 2021
- NRC, *Tunesië zinkt na machtsgreep alleen maar dieper in crisis*, 27 juli 2021
- OHCHR, *Tunisia and Libya: UN experts condemn collective expulsion and deplorable living conditions of migrants*, 10 november 2021
- La Presse Tunisie, *Sondage Emrhod: 87% des Tunisiens soutiennent Kaies Saïed et approuvent ses décisions*, 28 juli 2021

- Reporters sans Frontières, *RSF appelle la nouvelle première ministre tunisienne à faire de la liberté de la presse une priorité de son gouvernement*, 30 september 2021
- Reporters Without Borders, *Tunisian police violence against nine journalists covering protest*, 6 september 2021
- Reporters Without Borders, *Tunisia's new prime minister asked to prioritize safeguards for press freedom*, 30 september 2021
- Reuters, *Algeria arrest Tunisia's former presidential candidate Nabil Karoui – media*, 30 augustus 2021
- Reuters, *Factbox: Reactions to Tunisia's democratic crisis*, 26 juli 2021
- Reuters, *Hailing 'new revolution', political outsider Saied elected Tunisia's president*, 14 oktober 2019
- Reuters, *Protesters set fire to police station in southern Tunisia*, 9 november 2021
- Reuters, *Thousands rally for Tunisian president urging change to political system*, 3 oktober 2021
- Reuters, *Tunisia arrests lawmaker and TV presenter who called president a traitor*, 3 oktober 2021
- Reuters, *Tunisia issues international arrest notice against ex-leader*, 4 november 2021
- Reuters, *Tunisia military judge jails two members of parliament*, 22 september 2021
- Reuters, *Tunisia president promises 'dialogue' over political system*, 21 oktober 2021
- Reuters, *Tunisia president rebuffs foreign pressure over political crisis*, 11 september 2021
- Reuters, *Tunisia withdraws diplomatic passport of ex-leader as Western pressure mounts*, 14 oktober 2021
- Reuters, *Tunisian democracy in turmoil after president sacks government*, 27 juli 2021
- Reuters, *Tunisian lawmaker detained over suspected tax fraud, money laundering*, 17 oktober 2021
- Reuters, *Tunisian leader names new PM with little experience at crisis moment*, 29 september 2021
- Reuters, *Tunisian party concerned at president's extension of emergency powers*, 25 augustus 2021
- Reuters, *Tunisian president calls on banks to reduce interest rates*, 31 juli 2021
- Reuters, *Tunisian president moves to cement one-man rule*, 23 september 2021
- Reuters, *Tunisian president ousts government in move critics call a coup*, 26 juli 2021
- Reuters, *Tunisian president says there is 'no turning back'*, 5 augustus 2021
- Reuters, *Tunisian president says 1.8 million people protested for him on Sunday*, 5 oktober 2021
- Reuters, *Tunisian president's feud with party elites drove him to seize reins of power*, 8 augustus 2021
- Reuters, *Tunisian protesters try to march on suspended parliament*, 14 november 2021
- Reuters, *Tunisians protest against president's power grab as opposition deepens*, 26 september 2021
- Reuters, *Tunisia's president says he will call constitutional referendum elections next year*, 14 december 2021
- Reuters, *Tunisia's union calls for early elections, says democratic gains are threatened*, 4 december 2021
- SWI Swissinfo.net, *Protests across Tunisia target Ennahda party over political crisis*, 25 juli 2021
- The Times, *Tunisia's Kais Saied accused of extraditing Christian prisoner Slimane Bouhafis*, 3 september 2021

- Trouw, *Tunesische president Saied houdt het parlement buitenspel*, 24 augustus 2021
- Tunisie Numérique, *Oussama Sghaier: « Malheureusement, je suis interdit de voyage »*, 1 december 2021
- Tunisie Numérique, *Tunisia-blogger Slim Jebali sentenced to 6 months in prison*, 13 november 2021
- Tunisie Numérique, *Violence carcérale: Yassine Ayari part en France pour suivre un traitement médical*, 22 november 2021
- UNHCR, *Fact sheet Tunisia*, September 2021
- UNHCR, *Tunisia operational update - October 2021*, 11 november 2021
- United Nations Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association, A/HRC/41/41/Add.3*, 25 juni 2019
- United Nations Human Rights Council, *Visit to Tunisia; Report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief*, 3 oktober 2019
- USAID, ICNL, FHI, *2019 Civil society organization sustainability index*, December 2020
- US Department of State, *2020 Country report on human rights practices: Tunisia*, 30 maart 2021
- US Department of State, *2020 Report on international religious freedom: Tunisia*, 12 mei 2021
- US Department of State, *Press briefing on the infringements on freedom of the press and expression*, 7 oktober 2021
- Verdragenbank, [verdragenbank.overheid.nl](https://www.verdragenbank.overheid.nl)
- Volkskrant, *Analyse: Wil president Tunesië orde op zaken stellen of krijgt het land weer een dictator?*, 27 juli 2021
- Volkskrant, *Groeiende spanningen in Tunesië om machtsovername Saied: 'We zullen de coup niet accepteren'*, 10 oktober 2021
- Washington Post, *Influential voices in Egypt, Saudi Arabia and UAE celebrate Tunisia turmoil as blow to political Islam*, 27 juli 2021
- Washington Post, *Tunisia's president launched a political crisis. Is it a coup?*, 29 juli 2021
- Zogby Research Services, *Tunisia's bumpy road*, oktober 2021

3.2 Lijst van gebruikte afkortingen

- ASL - Alliance pour le Sécurité et les Libertés
- EU - Europese Unie
- FTDES - Forum Tunisien pour les Droits Économiques et Sociaux
- HAICA - Haute Autorité Indépendante de la Communication Audiovisuelle
- ICNL - International Centre for Non-profit Law
- IFES - International Foundation for Electoral Systems
- IVBPR - Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten
- LHBTI - Lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuelen, transgender- en intersekse personen
- ngo - niet-gouvernementele organisatie
- OHCHR - Office of the High Commissioner for Human Rights
- RSF - Reporters sans Frontières
- UNHCR - United Nations High Commissioner for Refugees
- USAID - United States Agency for International Development